

TALABALARINING KASBIY KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH TAMOYILLARI

Hikmatova Sitorabonu Rustam qizi

Buxoro davlat universiteti 10-1 TASS

23-guruh 2-bosqich magistri

Annotatsiya: Talabalarining kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish talabalarni tabiiy-ilmiy, umumkasbiy va ixtisoslik fanlarni integratsiyasini ta'minlash va jarayonlarni innovatsion texnologiyalar orqali loyihalash, konstruksiyalash, tadqiqotchilik kabi kompetensiyalarini shakllantirish hamda kasbiy faoliyatga tayyorlash metodikasini takomillashtirish masalalari va tamoyillari

Kalit so'zlar: Kasbiy kompetensiya, umumkasbiy, kasbiy faoliyat, ta'lim sifati, pedagogik yondashuvlar, oliy ta'lim.

Аннотация: Проблемы и принципы развития профессиональной компетентности студентов, обеспечение интеграции естественнонаучных, общепрофессиональных и специальных наук, формирование таких компетенций, как технологическое проектирование, строительство, научные исследования посредством инновационных технологий, а также совершенствование методики подготовки студентов к профессиональная деятельность.

Ключевые слова: Профессиональная компетентность, общепрофессиональная, профессиональная деятельность, качество образования, педагогические подходы, высшее образование.

KIRISH

Zamonaviy jamiyatda ta'lim sifati, ayniqsa, oliy ta'lim tizimida o'quv jarayonining mazmuni va natijadorligi bilan bevosita bog'liqdir. Rivojlangan davlatlar tajribasi shuni ko'rsatmoqdaki, mehnat bozorining keskin o'zgaruvchanligi, fan-texnika taraqqiyotining tez sur'atlar bilan rivojlanishi hamda raqamli texnologiyalar hayotimizning barcha jabhalariga chuqur kirib kelishi natijasida talabalarning kasbiy kompetensiyasini shakllantirish va uni doimiy ravishda rivojlantirib borish muhim vazifalardan biriga aylangan. Talaba shunchaki nazariy bilimlarni egallagan emas, balki o'z kasbining zamonaviy talablariga javob beradigan, amaliyotda qo'llay oladigan, mustaqil fikrlay oladigan, moslashuvchan va ijodkor mutaxassis bo'lishi kerak. Bu esa kasbiy kompetensiyaga ega bo'lgan shaxsni tayyorlashni ko'zda tutadi.

Kasbiy kompetensiya — bu nafaqat bilim va ko'nikmalar majmui, balki shaxsiy sifatlار, qadriyatlar, axloqiy mezonlar, professional o'zini anglash va o'zini rivojlantirish qobiliyatini o'z ichiga olgan murakkab pedagogik tushunchadir. Boshqacha aytganda, kasbiy kompetensiya shaxsning o'z kasbiy faoliyatida muvaffaqiyatli ishlashi va o'z kasbiy yo'lini ongli ravishda davom ettirishi uchun zarur bo'lgan kompleks qobiliyatlar majmuasi sifatida qaraladi. Bu qobiliyatlar talaba tomonidan ta'lim jarayonida, amaliyot davrida va mustaqil o'rganish orqali shakllanadi.

Bugungi globallashuv davrida ish beruvchilar talabalarda aynan kasbiy kompetensiyalarning mavjudligini talab etishmoqda. Aynan shu kompetensiyalar mezon sifatida baholanib, bozor talablariga mos mutaxassislarni saralashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Bu esa ta'lim tizimi oldida yangi mas'uliyatlarni, jumladan, ta'lim mazmunini yangilash, interfaol metodlarni joriy etish, amaliyot bilan uzviy bog'liq o'quv dasturlarini ishlab chiqish kabi zaruriyatlarni yuzaga keltiradi.

Kasbiy kompetensiyani rivojlantirish jarayonida quyidagi tamoyillarga e'tibor qaratish zarur: individuallashtirish va differensial yondashuv, uzluksizlik va izchillik, nazariya va amaliyotning integratsiyasi, talabalarning motivatsiyasini oshirish, kasbiy

refleksiya va o'zini baholash kompetensiyalarini rivojlantirish. Har bir tamoyil o'z navbatida kasbiy tayyorgarlik samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, kompetensiyaviy yondashuvning metodologik asoslari ta'limni shunchaki axborot uzatish vositasi sifatida emas, balki shaxsga yo'naltirilgan, faoliyatga asoslangan, amaliy natijalarga erishishni ko'zlagan tizim sifatida qayta ko'rib chiqishga olib kelmoqda. Bu yondashuv natijasida talaba o'z-o'zini anglash, tanqidiy fikrlash, kommunikativlik, muammoli vaziyatlarda mustaqil qaror qabul qilish, jamoada ishlash kabi kompetensiyalarni egallaydi.

Mazkur maqolada kasbiy kompetensiya tushunchasining mazmun-mohiyati, uni rivojlantirishga xizmat qiluvchi tamoyillar, ularni amaliyotga tadbiq etish yo'llari, shuningdek, mavjud muammolar va ularni hal etish bo'yicha takliflar keng muhokama qilinadi. Asosiy e'tibor o'quv jarayonida kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishning zamonaviy yondashuvlariga, pedagogik metod va texnologiyalarining samarasiga qaratiladi.

Shu o'rinda ta'kidlab o'tish joizki, kasbiy kompetensiyani rivojlantirishda pedagogning roli juda muhim. U o'quvchini faqat bilim bilan qurollantiribgina qolmasdan, balki unga o'z-o'zini rivojlantirishga yo'naltirilgan faoliyatni amalga oshirish ko'nikmasini singdirishi lozim. O'qituvchi – yo'l ko'rsatuvchi, murabbiy, ilhomlantiruvchi sifatida talabaning kasbiy shakllanish jarayonida yetakchi figuraga aylanadi.

Demak, yuqoridagi fikr-mulohazalar shuni ko'rsatadiki, talabaning kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish hozirgi davrda ta'lim tizimining eng muhim va dolzarb vazifalaridan biri bo'lib qolmoqda. Ushbu maqolada aynan ushbu masalaning nazariy, metodik va amaliy jihatlarini chuqur tahlil qilinadi hamda samarali tamoyillar asosida yechimlar ko'rib chiqiladi.

ASOSIY QISM

Talabalar kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishni ta'minlovchi asosiy tamoyillar bir nechta yo'nalishlarda amalga oshiriladi. Ushbu tamoyillar ta'lim tizimining mazmuni,

metodlari, vositalari, hamda baholash mezonlari bilan uzviy bog'liq bo'lib, ular o'zaro bir-birini to'ldiradi. Quyida ushbu tamoyillarni batafsil ko'rib chiqamiz.

1. Individuallashtirish va differensial yondashuv tamoyili

Har bir talabaning shaxsiy o'ziga xosliklarini hisobga olib, unga mos o'qitish usullarini tanlash orqali kasbiy tayyorgarlik darajasini oshirish mumkin. Bu tamoyil har bir talabaning bilim olish sur'ati, qiziqishlari, bilim darajasi va psixologik xususiyatlarini inobatga olib, shaxsiy yondashuvni ko'zda tutadi. Masalan, ba'zi talabalar nazariy bilimlarga ko'proq moyil bo'lsa, boshqalari amaliy tajriba orqali o'rganishni afzal ko'rishadi. Differensial yondashuv orqali o'qituvchi har bir talaba uchun individual o'quv yo'nalishini shakllantiradi.

2. Amaliyotga yo'naltirilganlik tamoyili

Kasbiy kompetensiya amaliy faoliyat orqali shakllanadi. Shuning uchun o'quv jarayonida ishlab chiqarish amaliyotlari, amaliy mashg'ulotlar, laboratoriya ishlari, stajirovkalar katta o'rin tutadi. Bu tamoyil nazariy bilimlarni hayotiy holatlar bilan bog'lab, talabada real kasbiy ko'nikmalarni shakllantirish imkonini beradi. Misol uchun, muhandislik yo'nalishida tahsil olayotgan talabalar zavod va korxonalarda amaliyot o'tash orqali texnik vositalar bilan bevosita ishlashni o'rganadilar.

3. Kompetensiyaviy yondashuv tamoyili

An'anaviy bilimga asoslangan ta'limdan farqli o'laroq, kompetensiyaviy yondashuvda natijaga yo'naltirilganlik ustuvor bo'ladi. Bu yondashuvda talabaning egallashi kerak bo'lgan kasbiy kompetensiyalar oldindan aniqlab olinadi va barcha o'quv faoliyati ushbu kompetensiyalarni shakllantirishga qaratiladi. Bu tamoyilda ta'limning maqsadi — talabaning bilim olishi emas, balki o'sha bilimlarni amalda qo'llay olishi hisoblanadi.

4. Raqamli texnologiyalarni qo'llash tamoyili

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari kundalik hayotimizning ajralmas qismiga aylangan. Kasbiy kompetensiyani rivojlantirishda zamonaviy texnologiyalar — onlayn kurslar, simulyatorlar, virtual laboratoriyalar, sun'iy intellekt vositalari orqali o'quv

jarayonini interaktiv va innovatsion tarzda tashkil etish mumkin. Bu usullar talabalarning mustaqil o'rganish, analitik tafakkur, muammoli vaziyatlarda tez qaror qabul qilish qobiliyatlarini oshiradi.

5. O'z-o'zini baholash va refleksiya tamoyili

Kasbiy rivojlanishda o'z-o'zini baholash ko'nikmasi juda muhim hisoblanadi. Talaba o'z faoliyatini tahlil qila olish, xatolarni aniqlab, ularni bartaraf etish ustida ishlay olishi kerak. Bu tamoyil shaxsiy rivojlanish uchun muhim bo'lgan refleksiya jarayonini o'z ichiga oladi. Refleksiya orqali talaba o'z faoliyatiga tanqidiy yondashadi, kamchiliklarni aniqlaydi va takomillashishga intiladi.

6. Kasbiy motivatsiyani shakllantirish tamoyili

Motivatsiya talabaning ta'lim jarayonida faol ishtirok etishida asosiy omillardan biridir. Pedagoglar, psixologlar va o'quv dastur yaratuvchilar o'quvchilarning ichki motivatsiyasini oshirishga xizmat qiluvchi metodlar — rag'batlantirish, tan olish, ijtimoiy ahamiyatni tushuntirish kabi vositalarni qo'llashi zarur.

7. Uzlüksizlik va izchillik tamoyili

Kasbiy kompetensiyani shakllantirish bir bosqichda emas, balki ta'limning barcha pog'onalarida, uzluksiz ravishda amalga oshirilishi zarur. O'rta maxsus, oliy ta'lim va undan keyingi bosqichlar o'zaro uzviy bog'liq bo'lishi, o'quv dasturlari izchil va ketma-ketlikda tuzilishi lozim.

XULOSA

Talabalar kasbiy kompetensiyasining rivojlanishi nafaqat ularning shaxsiy muvaffaqiyati, balki butun jamiyat taraqqiyotining asosiy sharti hisoblanadi. Rivojlanayotgan zamonaviy mehnat bozori, intellektual raqobat muhiti, texnologik yangiliklar — bularning barchasi o'z kasbining ustasi bo'lishni istagan har bir yoshdan yuqori darajadagi kasbiy kompetensiyani talab etmoqda.

Maqolada ko'rib chiqilgan tamoyillar — individuallashtirish, amaliyotga yo'naltirilganlik, raqamli texnologiyalarni joriy qilish, refleksiya, motivatsiya va uzluksizlik — barchasi talabaning komil mutaxassis sifatida shakllanishiga xizmat qiladi.

Har bir tamoyil o'z-o'zicha emas, balki o'zaro bog'liq holda, kompleks yondashuvda qo'llanilishi lozim. Bu yondashuv orqali ta'lim natijadorligi sezilarli darajada oshadi, talabaning kasbiy shakllanishi esa puxta poydevorga ega bo'ladi.

Zamonaviy ta'lim tizimi endi passiv bilim berishga emas, balki faoliyatga asoslangan, o'quvchini markazga qo'ygan, natijaga yo'naltirilgan tizimga aylanishi kerak. Bu yo'lda eng asosiy resurs — pedagog kadrlarning kasbiy salohiyatidir. O'qituvchi kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishning ilhomlantiruvchi kuchi bo'lib, o'zining tajribasi, kasbiy mahorati, innovatsion yondashuvlari bilan talabalarni rag'batlantirishi zarur.

Bundan tashqari, o'quv dasturlarining yangiligi, ular orqali real hayotga yaqin kompetensiyalarni shakllantirishga xizmat qilishi, ta'lim tizimining bozor talablariga mosligi, muhandislik, pedagogika, axborot texnologiyalari, tibbiyot va boshqa yo'nalishlarda amaliy kompetensiyalarni rivojlantiruvchi metodikalar joriy qilinishi dolzarb vazifa bo'lib qolmoqda.

Xulosa qilib aytganda, kasbiy kompetensiyani rivojlantirish — bu faqatgina bir yo'nalishli jarayon emas, balki ta'lim tizimi, jamiyat, pedagog va talaba o'rtasidagi hamkorlik mahsulidir. Bu jarayonni yuksak darajada tashkil etish orqali biz nafaqat sifatli ta'limni yo'lga qo'yamiz, balki yurtimiz taraqqiyoti uchun zarur bo'lgan yetuk mutaxassislarni tayyorlaymiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Karimov I.A. “Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch”. T., 2008.
2. Azizxo'jayev A.A. “Pedagogika nazariyasi va tarixi”. T., 2010.
3. Qodirov A. “Zamonaviy ta'lim texnologiyalari”. T., 2020.
4. Jalolov J. “Pedagogik texnologiyalar asoslari”. T., 2006.
5. Hasanboyeva O. “Kasbiy kompetensiya va ta'lim sifati”. T., 2018.
6. Xolbekova M. “Ta'limda innovatsion yondashuvlar”. T., 2022.

7. Xamidov A. “Talabalarda kasbiy kompetensiyani shakllantirish asoslari”. Samarqand, 2019.
8. Yusupova D. “Kasbiy kompetensiyaga yo‘naltirilgan darslar metodikasi”. Farg‘ona, 2021.
9. UNESCO. “Education for Competence Development”. Paris, 2016.
10. OECD. “The Future of Education and Skills 2030”. 2020.
11. Mahmudova S. “Ta’lim jarayonida refleksiya va o‘zini baholash metodikasi”. T., 2023.
12. Usmonov M. “Oliy ta’limda raqamli kompetensiyalar”. T., 2024.